

<<ԵՐԵՎԱՆԻ ԼԵՈՅԻ ԱՆՎԱՆ Հ 65 ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑ>> ՊՈԱԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱԿՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ
ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Առարկա - ՆՁՊ և ԱԿ

Մասնակից - Մայրո Մարտիրոսյան Արտակ << Մայակովսկու
<Հովհաննիսյանի անվան միջնակարգ դպրոց>>ՊՈԱԿ

Ղեկավար – Փոխգնդապետ Ա. Իսահակյան

Թեմա – Ներառական երեխաների ուսուցման
առանձնահատկությունները ՆՁՊ առարկայի շրջանակներում

2022

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ներածություն.....3

2. Ներառական կրթությունը ՀՀ-ում.....4

3. ՆՁՊ առարկայի շրջանակներում ներառական կրթությունը
Հայաստանում 6

4. Ներառական երեխաների ուսուցման առանձնահատկությունները ՆՁՊ
առարկայի շրջանակներում.....10

5. Եզրակություն.....12

6. Գրականություն.....13

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Ներառական կրթությունը հանրակրթության զարգացման գործընթաց է, որը ենթադրում է կրթության մատչելիություն բոլորի համար, երեխաների ամենատարբեր կարիքների բավարարմանն ուղղված բոլոր տեսակի միջոցների ապահովում, ինչը հանրակրթական դպրոց մտնելու այցեքարտ է ընձեռնում հատուկ կարիքներ ունեցող երեխաներին:

Ներառական կրթությունը «Նախնական գինվորական պատրաստություն» առարկայի շրջանակում կազմակերպվում է՝ ելնելով կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների շահերից, ֆիզիկական և մտավոր ընդունակություններից ու կարողություններից:

Ներառական կրթությունը կրթական այնպիսի ծրագիր է, որը բացառում է ամեն տեսակ խտրականություն երեխաների նկատմամբ, ապահովում է հավասար վերաբերմունք բոլոր մարդկանց հանդեպ, կրթական համակարգում ստեղծում է ուրույն պայմաններ առանձնահատուկ կրթական կարիքներ ունեցող անձանց համար:

Իմ հետազոտության հիմնական մասում նկարագրել եմ Ներառական երեխաների ուսուցման առանձնահատկությունները ՆՁՊ առարկայի շրջանակներում:

Այս ծրագիրը ինչքան շատ առավելություններ ունի, այնքան էլ շատ դժվարություններ:

Իսկ եզրակացության մեջ արտահայտել եմ իմ կարծիքը և փորձել եմ տալ մի քանի առաջարկություններ:

ՆԵՐԱՌԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՀ-ՈՒՄ

ՀՀ-ում ԿԱՊԿՈՒ անձանց կրթության մասին օրենքը և համապատասխանաբար՝ ներառական կրթության ՀՀ ծրագիրը ընդունվել է 2005թ-ին:

Օրենքը ՆԿՐ սահմանում է որպես ԿԱՊԿՈՒ անձանց կրթության համար առանձնահատուկ պայմանների ապահովման միջոցով նրանց համատեղ ուսուցումը հանրակրթական և մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում՝ նման պայմանների կարիք չունեցող անձանց հետ:

Օրենքի այս սահմանումը արդեն իսկ ենթադրում է, որ խոսքը գնում է ոչ թե բոլոր աշակերտների համար հավասար կրթական հնարավորությունների ստեղծման և առանձնահատկություններից բխող կարիքների բավարարման մասին, այլ պարզապես համատեղ ուսուցման կազմակերպման և ավելին, ԿԱՊԿՈՒ անձանց համար առանձնահատուկ պայմանների ստեղծման մասին: Այլ կերպ ասած, դպրոցը ապահովում է ինտեգրում՝ համատեղ ուսուցման կազմակերպման միջոցով, այլ ոչ թե բոլոր աշակերտների համար հավասար հնարավորությունների ապահովում:

ՀՀ-ում ՆԿ համակարգը բաղկացած է հետևյալ տարրերից՝

1. Երեխայի կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքի գնահատում, որը կատարվում է ՀՀ Բժշկամանկավարժահոգեբանական գնահատման /ԲՀՄԳ/ կենտրոնի կողմից:

2. Անհատական ուսումնական պլաններ /ԱՌԴ/, որոնք մշակում են դպրոցի մասնագետների և ԲՀՄԳ կենտրոնի աջակցության միջոցով՝ ՆԴ ընդունվելուց մեկ ամիս անց:

3. ՆԴ ֆիզիկական, նյութատեխնիկական ռեսուրսներ, որոնք ԿԱՊԿՈՒ անձանց կրթության մասին օրենքում ձևակերպված են իբրև անհրաժեշտ տարածքներ և կառույցներ, ինչպես նաև ուսումնամեթոդական և սանիտարակենցաղային միջոցների ամբողջություն:

4. ՆԴ մասնագիտական ռեսուրսներ, որոնք իրենցից ներկայացնում են բազմամասնագիտական թիմերը՝ բաղկացած երեք և ավելի մասնագետներից:

5. Առարկայական ուսուցիչներ, ովքեր ապահովում են հանրակրթական ծրագրերի դասավանդումը:

6. ԿԱՊԿՈՒ աշակերտների ծնողներ, ովքեր, օրենքով սահմանված կարգով, պետք է մասնակցեն ԱՌԻՊ-երի մշակմանը: ԿԱՊԿՈՒ անձանց կրթության մասին օրենքի ընդունումից ի վեր ՀՀ-ում գործում են 98 ՆԴ-երը, որոնք ունեն մարզային խիստ անհավասարաչափ բաշխում. ավելի քան 50%-ը տեղակայված է մայրաքաղաքում, իսկ Արարատի, Վայոց Ձորի և Արագածոտնի մարզերն ունեն ընդամենը մեկական ՆԴ:

Հայաստանում գործում է ոչ թե ներառական կրթության, այլ ինտեգրված կրթության մոդելը: ԿԱՊԿՈՒ երեխան ինտեգրվում է դպրոց, կրթություն է ստանում բոլորի հետ միասին, սակայն նրա նկատմամբ կիրառվում է տարբերակված մոտեցում՝ սկսած ԱՌԻՊ-ից մինչև «ներառականների համար» միջոցառումների կազմակերպումը: Կրթության որակ հասկացությունը որևէ կերպ չի առնչվում ՀՀ-ում ՆԿ համակարգի հետ:

:

ՆՁՊ ԱՌԱՐԿԱՅԻ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ ՆԵՐԱՌԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Հայաստանի Հանրապետության հատուկ կրթության համակարգը ձևավորվել է դեռևս խորհրդային շրջանում: Հանրապետությունում երեխաների իրավունքների պաշտպանության համակարգված գործընթացը սկսվել է «ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների մասին հռչակագրին» միանալուց հետո: 1996 թվականին ընդունվեց «Երեխայի իրավունքների մասին» ՀՀ օրենքը, 1999-ին՝ «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքը, 2001-ին՝ «Կրթության զարգացման 2001-2005 թվականների պետական ծրագիր» ՀՀ օրենքը, 2005-ին՝ «Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող անձանց կրթության մասին» ՀՀ օրենքը:

«Կրթության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը սկիզբ դրեց հատուկ կրթական համակարգի բարեփոխումներին: Օրենքում ամրագրված է, որ <<կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կրթությունը, ծնողների ընտրությամբ, կարող է իրականացվել ինչպես ընդհանուր հանրակրթական, այնպես էլ հատուկ դպրոցներում՝ հատուկ ծրագրերով>>:

Ներառական կրթության շնորհիվ մտավոր և ֆիզիկական զարգացման շեղումներ ունեցող երեխաները հնարավորություն են ունենում սովորել հանրակրթական դպրոցներում ոչ հաշմանդամ երեխաների հետ համատեղ:

ՆՁՊ առարկայի շրջանակներում ներառական կրթությունը ձգտում է հասնել ուսուցման նկատմամբ առավել ձկուն մոտեցման՝ բավարարելու մարդկանց զանազան կրթական պահանջները: Եթե ներառական կրթության մտցրած փոփոխությունները ուսուցումն ավելի արդյունավետ դարձնեն, ապա կշահեն բոլոր երեխաները, այլ ոչ միայն առանձնահատուկ կրթության կարիքներ ունեցողները:

Հատուկ կարիք ունեցող երեխաների հոգեկան զարգացման առանձնահատկությունների ուսումնասիրմամբ, նրանց կրթության և դաստիարակության հարցերով լրջորեն զբաղվել է նշանավոր գրող և մեծանուն մանկավարժ Ղազարոս Աղայանը: Նրա կարծիքով այդ երեխաների կրթումն ու դաստիարակությունը, նրանց նկատմամբ հատուկ ուշադրությունը մեծ նշանակություն ունեն ոչ միայն հենց այդ երեխաների, այլև ամբողջ հասարակության դաստիարակության համար, քանի որ <<եթե մարդկային ցեղի մեջ թշվառություն չլիներ, ապա և ոչ կարեկցության զգացումն ք կլիներ>>:

«Կրթության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը սկիզբ դրեց հատուկ կրթական համակարգի բարեփոխումներին: Օրենքում ամրագրված է, որ

«կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կրթությունը, ծնողների ընտրությամբ, կարող է իրականացվել ինչպես ընդհանուր հանրակրթական, այնպես էլ հատուկ դպրոցներում՝ հատուկ ծրագրերով:

Հանրակրթական համակարգին զուգընթաց հատուկ կրթության բարեփոխման ծրագիրը ևս հիմնված է հիմնարար երկու՝ կրթության մատչելիության և որակի սկզբունքի վրա: Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների տեսանկյունից դա ենթադրում է հավասար պայմանների ստեղծում և նրանց կարիքին համապատասխան՝ որակյալ կրթության հնարավորություն:

ՆԶՊ առարկայի շրջանակներում կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների ուսուցման կազմակերպման ռազմավարությունը կառուցվում է հետևյալ ելակետային դրույթների հիմքի վրա.

- կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաները մյուսների հետ հավասար իրավունքներ ունեն հանրակրթական հաստատության ընտրության և պարտադիր պետական կրթական ծրագրերի յուրացման հարցում,
- կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաներն իրավունք ունեն օգտվելու հատուկ մանկավարժական, առողջապահական, հոգեբանական, սոցիալական և այլ ծառայություններից՝ անկախ նրանց ընտրած ուսումնական հաստատության տիպից,
- երեխայի համակողմանի բնականոն զարգացման տեսանկյունից նախընտրելի է նրա կրթության կազմակերպումը առանց ընտանիքից և հասարակությունից նրա առանձնացման և ներգրավման ՆԶՊ դասընթացի ժամանակ:

Ներկայումս ՀՀ կրթության և գիտության համակարգում գործում է 24 հատուկ դպրոց և մեկ բժշկահոգեբանամանկավարժական գնահատման կենտրոն:

Հատուկ հաստատությունների համակարգի բարեփոխումները նպատակ ունեն.

- կատարելագործելու կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կրթության և խնամքի համակարգերը, նպաստելու գիշերօթիկ հաստատություններից երեխաներին ընտանիքներ վերադարձնելուն,

- կանխարգելելու հատուկ հաստատություններում ընդգրկված երեխաների թվի աճը:

Հատուկ կրթության համակարգի բարեփոխումների ուղղություններն են.

- հատուկ հաստատությունների համակարգի կառուցվածքային բարեփոխումներ,
- հատուկ հաստատությունների ղեկավարման և ֆինանսավորման մեխանիզմների բարեփոխում,
- հատուկ հաստատություններում իրականացվող ծառայությունների ապակենտրոնացում,
հատուկ հաստատություններում երեխաների կրթության և խնամքի որակի բարելավում,
հատուկ հաստատությունների ընդունելության համակարգի կատարելագործում:

Այս ուղղությունների իրականացման նպատակով ընդունվել են մի շարք իրավական ակտեր, փոփոխություններ են առաջարկվել «Կրթության մասին», «Երեխայի իրավունքների մասին» և «ՀՀ հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքներում, ընդունվել է նաեւ «Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կրթության մասին» ՀՀ օրենքը:

«Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող անձանց կրթության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում /25.05.2005/.

- սահմանված են կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կատեգորիաները, որտեղ չկան նախկինում ամրագրված որբ, ծնողական խնամքից զրկված երեխաների և արտակարգ ունակություններ ցուցաբերած երեխաների կատեգորիաները,
- ամրագրված է, որ երեխայի կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքը վկայագրում է տարածքային կառավարման պետական մարմինը, ամրագրված է «ներառական կրթություն» հասկացությունը,
- ներառական կրթությունը՝ կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխայի կրթության համար առանձնահատուկ պայմանների ապահովման միջոցով նրա համատեղ ուսուցումն է իր հասակակիցների հետ

համատեղ՝ հանրակրթական դպրոցում: Նշված դրույթն ամրագրված «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքում:

Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կրթությունը ծնողների ընտրությամբ կարող է իրականացվել ինչպես ընդհանուր հանրակրթական, այնպես էլ հատուկ հաստատություններում՝ հատուկ ծրագրերով 19 հոդված, կետ 3: Ներառական կրթության քաղաքականության հիմքում երեխայակենտրոն մանկավարժությունն է: Մեթոդի էությունը յուրաքանչյուր երեխայի անհատական կարիքների գնահատումն է և կրթության պրոցեսին երեխայի ակտիվ մասնակցության խրախուսումը: Մեթոդի կարևոր բաղկացուցիչ մաս է կազմում բազմամասնագիտական թիմի ստեղծումը, որի մեջ ներգրավված են երեխայի կրթության համար շահագրգիռ տարբեր մասնագետներ (ընդհանուր կրթության մանկավարժ, հատուկ կրթության մանկավարժ հոգեբան, լոգոպեդ), երեխայի ծնողը և թիմի համակարգողը: Թիմը գնահատում է յուրաքանչյուր երեխայի կրթական կարիքները, հայտնաբերում է նրա առողջապահական և սոցիալական այն կարիքները, որոնք ուղղակի ազդեցություն ունեն երեխայի կրթության վրա: Մշակվում է երեխայի ուսուցման անհատական պլան՝ ուղղված կարիքի բավարարմանը: Այսպիսով, մեթոդը հնարավորություն է տալիս կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխայի կրթությունը կազմակերպել հասակակիցների հետ համատեղ հանրակրթական դասարանում՝ անհատական պլանով, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ հատուկ ծրագրերով:

Ներկայումս ՀՀ կրթության և գիտության համակարգում գործում է 52 հատուկ դպրոց, որոնցից 18-ը՝ մտավոր և ֆիզիկական զարգացման շեղումներով երեխաների համար, 14-ը՝ ինտեգրացված ուսուցման(մտավոր և ֆիզիկական զարգացման շեղումներով և որք ու ծնողական խնամքից զրկված երեխաների համար) , 12-ը՝ ուբ և ծնողական խնամքից զրկված երեխաների համար, 8-ը՝ արտակարգ ունակություններ ցուցաբերած երեխաների համար:

**ՆԵՐԱՌԱԿԱՆ ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՆՁՊ ԱՌԱՐԿԱՅԻ
ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ**

Խորհրդային տարիներին հաշմանդամներն ամբողջությամբ մեկուսացված էին հասարակությունից: Երեխաները հիմնականում պահվում էին համապատասխան հաստատություններում: Այնինչ, երեխաների մեկուսացումը դանդաղեցնում է նրանց ֆիզիկական, հուզական, իմացական զարգացումն ու հասունացումը: Իսկ փորձը հաստատում է, որ հաշմանդամ երեխաների շրջապատում, ավելի արագ են ինտեգրվում, քան ապրելով մեկուսացված միջավայրում կամ էլ իր նմանի հետ: Նրանք դառնում են ավելի վստահ ու անկաշկանդ, քան հատուկ գիշերօթիկներում կրթված երեխաները:

Պետք է կարևորել միջառարկայական կապերի զարգացումը, ուսուցողական նյութերի պարզեցումը, արդիական ու կարևոր թեմաներ ներմուծելն ու ոչ պրոֆիլայիններից ձերբազատվելը, ինչպես նաև ավելի արդյունավետ մեթոդական մոտեցումների, տեղեկատվական նոր տեխնոլոգիաների կիրառումը հասանելի կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող բոլոր աշակերտների համար:

Փորձը ցույց է տալիս, որ սահմանափակ ունակություններով երեխայի համար հիվանդության ախտորոշման և այլ դիտարկումների վրա պետք է մշակվի անհատական ծրագիր: Բայց, ամեն դեպքում, մտավոր զարգացման շեղումներ չունեցող երեխաները հանրակրթական դպրոցներում հատուկ պայմանների ստեղծման դեպքում կարող են իրենց հասակակիցների նման սովորել ՆՁՊ առարկան, հաղորդակցվել և զարգանալ:

Սակայն, սա հարցի միայն մի կողմն է: Ներառական կրթության իրականացումը կապված է մի շարք դժվարությունների հետ: Անհրաժեշտ է ոչ միայն հասարակության մտածողության վերափոխում, այլև հանրակրթական դպրոցներում ՆՁՊ-ի դասաժամին որոշակի պայմանների ստեղծում և հարմարեցում:

Օրինակ՝ անվտանգության ապահովում և զենքի զգուշավոր կիրառում: Բացի այդ, փորձը ցույց է տվել, որ ՆՁՊ-ի ծրագրերը բարդ են այդ երեխաների համար: Համեմատաբար թույլ է նրանց հիշողությունը և ընկալման կարողությունը: Այդ պատճառով անհրաժեշտ է ստեղծել նաև հատուկ հեշտացված ծրագիր և պարզեցված գործնական պարապմունքեր:

Հատուկ ուսուցման կարիք ունեցող երեխաների կրթելու դժվարությունը կայանում է նրանում, որ նրանց մոտ համեմատաբար թույլ է հիշողությունը և գիտելիքը յուրացնելու ունակությունը: Ոչ մի դեպքում չի կարելի ստիպել կամ շտապեցնել նրանց շարքում:

Հաշմանդամ երեխաների ուսուցման գործում թեպետ անուղղակի, բայց կարևոր ներդրում ունեն նաև նրանց համադասարանցիները: Ղասարանի կարծիքը շատ մեծ ազդեցություն ունի նրանց վրա: Եթե նույնիսկ հաշմանդամ երեխաները հատուկ գիշերօթիկ հաստատություններում շրջապատված են մասնագետներով, համապատասխան խնամքով, միևնույնն է, իրենց շուրջը հիվանդություն են տեսնում:

ՆԶՊ-ի դասավանդման շրջանակներում մեթոդների ընտրության ժամանակ հարկ է հաշվի առնել հետևյալ գործոնները՝

1. ՆԶՊ-ի ուսուցման նպատակները, խնդիրները և բովանդակությունը,
2. ուսումնական նյութի ծավալը և բարդությունը,
3. ուսուցման նյութի ընտրությունը և համապատասխանեցումը կրթության
4. առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխայի կարողություններին,
5. սովորողների պատրաստվածության մակարդակը,
6. ուսումնական ժամաքանակը,
7. սովորողների տարիքային և անհատական առանձնահատկությունները,
8. ուսուցման կազմակերպման պայմանները,
9. ուսուցիչ-աշակերտ հարաբերությունները,

ԵԶՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Հետազոտության ընթացքում եկա հետևալ եզրահանգմանը, որ բոլոր երեխաները անկախ կարողություններից կամ հաշմանդամությունից իրավունք ունեն հարգվելու և գնահատվելու որպես դպրոցական համայնքի արժեքավոր անդամներ, լիովին մասնակցել ՆԶՊ-ի դասընթացի բոլոր դասաժամերին և շփվել բոլոր կարողությունների մակարդակ հասկակիցների հետ, կիրառելով ՆԶՊ և ԱԿ-ի բոլոր հնարավորությունները :

1. ՆԶՊ-ի ուսուցիչը պետք է դասը պլանավորի յուրաքանչյուր սովորողի համար:
2. Ուսուցիչը պետք է հասկանա ուսումնառության համընդհանուր ձևավորման հիմնական սկզբունքները: Դրա համար պահանջվում է մանկավարժական ամուր հիմք եւ լավ պատկերացում այն մասին, թե ինչ պետք է անի ուսուցիչը աշակերտակենտրոն ուսուցման համար:
3. Յուրաքանչյուր սովորող պետք է դասին ունենա լիարժեք մասնակցություն իր կարողություններին համապատասխան:
4. ՆԶՊ-ի ուսուցիչը իր առարկայի կրթության հիմնական պատասխանատուն պետք է լինի:
5. Սովորողները կարող են տեղեկատվություն ստանալ զանազան ձևերով: Դրանք կարող են լինել տեսողական, լսողական, շոշափելու կամ մուլտիմեդիայի միջոցով:
6. Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող սովորողի դասի պլանավորումը պետք է ներառվի դասարանի ընդհանուր դասի պլանում:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Hunt, P. F. (2009). Evaluation of Inclusive Education policies and programmes in Armenia. UNICEF:Yerevan, Armenia.
2. Hunt, P. F. (2016). Inclusive Education in Armenia:
3. Stock-taking exercise. UNICEF: Yerevan, Armenia. European Agency for Development in Special Needs Education. (2012). Profile of Inclusive Teachers. Odense, Denmark: Author.
4. UNICEF (2014). Legislation and Policies for Inclusive Education: Webinar 3 and Companion Booklet 3. Series of 14 Webinars and Companion Technical Booklets on Inclusive Education. Geneva, Switzerland: Author.Retrieved from <https://www.ded4inclusion.com/inclusive-education-resources-free/unicef-inclusive-education-booklets-and-webinars-english-version>
5. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society. Cambridge, MA: MIT Press.